

Neoliberal Politikaların Yeni Yüzü: Akıllı Kentler

Erkan Çakır¹

Özet

Bu makale, akıllı kent yaklaşımının kentlerde uygulanış biçimi ile neoliberal politikalar arasındaki derin bağı ve bu ilişkinin kent yaşamında nasıl somutlaştığına odaklanmaktadır. Akıllı kent yaklaşımı, geleneksel kent yönetim anlayışlarını ve politika oluşturma süreçlerini kökten değiştiren, teknolojiye ve veriye dayalı bir yönetim modelini temsil ederken, neoliberal politikalar, serbest piyasa ekonomisinin öne çıktığı, kamu hizmetlerinin özelleştirildiği ve düzenlemelerin gevşetildiği bir politika setini ifade etmektedir. Neoliberal bir perspektiften akıllı kent yaklaşımları, kentlerin ekonomik büyümesini ve yatırım çekmek amacıyla daha rekabetçi olmalarını teşvik etmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda kent yönetiminin rolünü yeniden tanımlamakta ve paydaşların daha etkin olduğu dolayısıyla özel sektörün öne çıktığı yönetim modelini önermektedir. Ayrıca bu durum kent planlaması ve altyapı projelerinin finansmanına da yansımaktadır. Özel sektörün daha fazla katılımı ve yatırım teşvikleri, büyük ölçekli kentsel projelerin hayata geçirilmesini desteklemektedir. Ancak, bu politikaların eleştirileri arasında, kentsel yaşamın giderek kutuplaştığı ve neoliberal politikaların giderek artan bir mekânsal adaletsizlik yarattığı yer almaktadır. Akıllı kent yaklaşımında neoliberal politikaların uygulanması, özelleştirme, sosyal dışlanma, eşitsizlik ve mekânsal parçalanma gibi zararlı sonuçlara yol açabilmektedir.

1. Giriş

Neoliberal politikalar (Neoliberalizm), özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren popülerlik kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde, birçok ülke, ekonomik ve siyasi değişimler açısından modern bir eğilim olarak neoliberal politikalara yönelmeyi tercih etmiştir. Neoliberalizm özellikle 1980 sonrası dönemde, dünya ekonomisinde piyasa temelli kurumsal değişimlerin ve politika düzenlemelerinin yeniden canlanmasını karakterize etmek için yaygın olarak kullanılmıştır.

1 Dr., Dumlupınar Üniversitesi, erkan.cakir@dpu.edu.tr, ORCID:0000-0002-0002-2731

Neoliberalizm, 1970'lerin sonuna doğru kitlesel üretim endüstrilerinin düşen kârlılığına ve Keynesci sosyal refah yapılarının krizine karşı gelişen stratejik bir siyasi tepki olarak önem kazanmıştır. 1970 öncesinin ulusal ve yerel yönetimleri, ilk başta çekingen bir tavırla da olsa, savaş sonrası düzenin yerleşik kurumsal temellerini çözmeyi ve piyasa disiplininin, rekabetin ve metalaştırmanın kapsamını genişletmeyi amaçlayan bir dizi politikayı hayata geçirmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, neoliberal doktrinler, devlet kurumlarının sanayinin düzenlenmesinden elini çekmesini, örgütlü emeğe karşı saldırıları, sermaye sahiplerinin vergi payının düşürülmesini, kamu hizmetlerinin ve mallarının özelleştirilmesini, sosyal yardım programlarının yürürlükten kaldırılmasını, uluslararası sermaye hareketliliğinin arttırılmasını ve yerellikler arası rekabetin yoğunlaştırılmasını meşrulaştırmak üzere harekete geçmiştir. 1980'lerde, neoliberalizm, kapitalist küreselleşmenin egemen siyasi ve ideolojik formu haline gelmiştir (Theodore, Peck and Brenner, 2012: 21–22). Yine bu tarihten itibaren neoliberalizm büyük finansal kuruluşların etkisiyle birlikte tüm dünyada uygulanmaya başlanan ekonomi politikalarına damgasını vurmuştur. Böylece devletin ekonomik alana müdahalesini öngören Keynesyen ekonomi politikalarının yerini, devletin müdahalesinden bağımsız ve rekabete dayalı bir serbest piyasayı savunan neoliberal ekonomi politikaları almıştır (Bahçeci Başarmak, 2017: 37).

Neoliberalizmin en önemli unsurları, özelleştirme ve kamu-özel ortaklıklarına dayalı yeni yerel yönetim modellerinin yaygınlaşması, kamu kurumlarının küresel rekabete açık hale getirilmesi ve girişimci bir söylemin ön plana çıkmasıdır (Brenner and Theodore, 2002: 353). Neoliberalizm genellikle serbest piyasaların teşvik edilmesini ve devlet müdahalesinin azaltılmasını savunan bir ekonomik kavramı ifade etmektedir (Dassé, 2019: 3). Farklı bir ifadeyle serbest piyasa ekonomisinin öne çıkarıldığı, kamu hizmetlerinin özelleştirildiği ve kuralların azaltıldığı bir ekonomik politika modelini temsil etmektedir. David Harvey (2005), neoliberalizmi insan refahının en iyi şekilde geliştirilebileceğini iddia eden bir politik ekonomik uygulamalar teorisi olarak tanımlamaktadır. Bu teori, güçlü özel mülkiyet hakları, serbest piyasalar ve serbest ticaret ile karakterize edilen bir kurumsal çerçeve içinde bireysel girişimci özgürlükleri ve yeteneklerinin serbest bırakılmasını vurgulamaktadır.

Neoliberalizm, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesini, vergilerin azaltılmasını, piyasaların serbestleştirilmesini, esnek iş kanunları ve bireysel varlıkların korunmasını talep etmektedir (Baffoe, 2023: 2). Bu kavram, toplumsal yaşamın ekonomikleştirilmesine, refah devletlerinin reformasyonuna ve küreselleşmenin karmaşık süreçlerine ilişkin siyasi

söylemleri birbirine bağlamak için tartışmasız en kullanışlı politikalarından biridir (Sager, 2011: 148).

Neoliberal politikaların, özellikle kentsel planlama ve gelişim üzerindeki etkisi, küresel bir fenomen olarak kabul edilmektedir. Bu ideoloji, son yıllarda kentleşme ve kent yönetimleri üzerinde derin etkiler oluşturmuştur. Neoliberal politikaların kentsel planlama ve gelişim üzerindeki etkisi, çeşitli yollarla kendini gösterir. İlk olarak, neoliberal politikalar, kentlerin ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve yatırım çekmek amacıyla daha rekabetçi olmalarını teşvik etmektedir. Bu, büyük ölçüde serbest piyasa dinamiklerine dayalı bir yaklaşımı içerir ve kentlerin ticari cazibesini artırmayı hedeflemektedir.

Neoliberal politikalar, kent yönetiminin rolünü yeniden tanımlamaktadır. Bu ideoloji, yerel yönetimlerin daha fazla otonomiye sahip olduğu ve kamu kaynaklarının daha verimli kullanılmasını teşvik eden bir modeli benimsemiştir. Ayrıca neoliberal politikalar kent planlaması ve altyapı projelerinin finansman yöntemini değiştirmektedir. Özel sektörün daha fazla katılımı ve yatırım teşvikleri, büyük ölçekli kentsel projelerin hayata geçirilmesini desteklemektedir. Ancak, bu aynı zamanda kamu hizmetlerinin azalmasına ve sosyal eşitsizliklerin artmasına yol açabilmektedir.

Neoliberal politikaların kentsel planlama ve gelişim üzerindeki etkileri düşünüldüğünde, günümüz kentlerindeki dönüşüm süreçlerini nasıl şekillendirdiği ve son yıllarda hızla yaygınlaşan akıllı kent girişimleriyle arasındaki yakınlığı anlamak oldukça kolay hale gelmiştir. Akıllı kent girişimleri, neoliberalizmin temel ilkeleriyle uyumlu bir şekilde hareket etmekte ve bu nedenle akıllı kentlerin tasarımı ve uygulanmasında bu politikaların izleri rahatlıkla görülmektedir.

Akıllı kent yaklaşımı daha verimli kentsel yapılar, azaltılmış kamu harcamaları, artan yaşam kalitesi, gelişmiş demokrasi, sürdürülebilirlik, topluluk oluşturma, ekonomik kalkınma, teknolojik altyapının ve veri analizi yöntemlerinin kullanımını gibi unsurlara vurgu yapmaktadır. Bu özellikler, kentlerin daha etkin ve verimli olmasını hedeflerken, aynı zamanda serbest piyasa ekonomisinin rekabetçilik ilkesiyle de uyumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Aynı zamanda akıllı kent projeleri, özellikle özel sektör şirketlerinin katılımını teşvik etmesi, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi veya iş birliği modeli ile dikkat çekmektedir.

Bu çalışma neoliberal politikaların akıllı kent girişimlerinin geliştirilmesinde kritik bir araç olarak yaygın şekilde kullanıldığını ve bunun ticarileşme ve özelleştirme, sosyal dışlanma, eşitsizlik, mekânsal parçalanma gibi zararlı sonuçlara yol açtığını savunmaktadır. Çalışmada, özellikle

neoliberal politikaların akıllı kent girişimlerini teşvik eden teknoloji, maliyet ve kamu-özel sektör ortaklıkları olmak üzere üç temel mekanizmasına odaklanılmaktadır.

2. Neoliberal Politikalar ve Kentsel Gelişim

1970'lı yıllardan itibaren hızla yaygınlaşan neoliberal politikalar, kentsel mekânlar üzerinde de etkili olarak kentsel gelişimin şekillenmesi ve dönüşümüne damgasını vurmuştur. Özellikle sermaye odaklı rekabetçi bir gelişim, metropolitan alanlardaki kentsel dönüşüm projeleri, büyük ölçekli kentsel gelişim planları, kapalı yaşam alanları ve alışveriş merkezlerinin artışı, sınıfsal ayrışma, mekânsal parçalanma gibi unsurlar neoliberal politikaların kent mekanları üzerindeki göstergeleri arasında sayılmıştır. Bu anlamda günümüz kent çalışmaları açısından kent ve neoliberalizm ilişkisi önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Neoliberalizm ve kent ilişkisi, neoliberalizmin yaygınlaştığı 1970'lerden itibaren, kentsel mekânı tüketim etkinliği üzerinden tanımlayan postmodern kent teorileri ile başlamıştır. Henri Lefebvre, David Harvey, Edward Soja ve Manuel Castells gibi düşünürler bu teorinin öncüleri arasındadır. Postmodern kent teorileri, kentsel mekânın kültürel ve tüketim odaklı bir bakış açısıyla ele alınmasını vurgulamıştır. Bu teoriler, kentleri sadece fiziksel yapılar olarak değil, aynı zamanda semboller, anlamlar ve tüketim etkinlikleriyle ilişkilendirmiştir. Kentler, sadece yaşanılan yerler değil, aynı zamanda tüketilen, deneyimlenen ve pazarlanan mekânlar olarak görülmüştür. Özellikle 1980'lerin başlarında, küresel kent ve dünya kenti tanımlamaları bu yazın alanına katkı sağlamıştır. Küresel kent teorisi, kentsel alandaki kültürel etkinliklerin ve tüketim ekonomisinin önemini vurgularken, kentsel mekânın kapitalist motivasyonlarla nasıl yeniden üretildiğine odaklanmıştır (Aksu ve Tutar, 2021: 110-111).

Ünlü Fransız düşünür Henri Lefebvre, 1991 yılında yayımlanan "The Production of Space" adlı çalışmasında, kapitalist üretim ilişkisinin sadece zamanla değil aynı zamanda mekânda da somut bir etkinlik haline geldiğini öne sürmüştür. Lefebvre'ye göre, mekân hem somut toplumsal ilişkilerin maddi bir ürünü olarak yükselir hem de bu ilişkilerin baskı ve iktidar süreçlerinin içinde nasıl tezahür ettiğini yansıtır. Bu anlayış, kapitalizmin kendi doğası gereği bir kentsel coğrafya oluşturduğunu ve bu yolla kendini sürekli olarak yeniden ürettiğini ileri sürmüştür (Özügurlu, 2012: 153).

Günümüzde kentleşme yaklaşımları çerçevesinde gelişen ve farklı ana anlatılar etrafında inşa edilen tartışmalar söz konusudur. Bir yanda, kentsel değişimi Batı teorisinin dışında bir bakış açısıyla anlamak ve açıklamak

isteyenler, bunu günlük yaşamın ve kentsel alanların çeşitliliğini yakalamak ve böylece yerel olarak yönlendirilen iyileştirme planlarının gündemlerine katkıda bulunmak için en iyi araç olarak görenler bulunmaktadır. Diğer tarafta ise dünya genelinde kentsel yaşamın giderek kutuplaştığını ve neoliberal politikaların giderek artan bir mekânsal adaletsizlik yarattığını savunanlar yer almaktadır (Waley, 2013: 43).

Kent ve kentsel gelişim üzerindeki neoliberal etkiler kent bilim literatüründe kentsel neoliberalizm (urban neoliberalism) olarak adlandırılmaktadır. Kentsel neoliberalizmin ortaya çıkışı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Krallık'ta geleneksel serbest piyasa fikirlerine dayanan ekonomik kalkınma stratejileri izleyen muhafazakâr hükümetlerin yükselişiyle ilişkilendirilmektedir. O zamandan bu yana kentsel neoliberalizm, yerel yönetimin girişimcilik odaklı dönüştürülmesine, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesine ve kentsel mekânın metalaştırılmasına giderek daha fazla vurgu yapmaktadır (Rossi and Vanolo, 2015: 846).

Neoliberalizmin kentsel gelişim üzerindeki etkisi, öncelikle serbest piyasa ekonomisinin kentlerdeki yansımalarıyla ilgilidir. Serbest piyasa ekonomisinin vurgulanması, kentsel projelerin, altyapının ve hizmetlerin özelleştirilmesini ve ticarileştirilmesini teşvik etmektedir. Bu da kentlerin ekonomik büyümeyi ve yatırımı teşvik etmek amacıyla daha fazla rekabetçi olmaya yönelik bir eğilim içinde olduğu anlamına gelmektedir.

Kentsel neoliberalizm, kenti piyasa odaklı ekonomik büyüme ve elit tüketim pratikleri için bir arena olarak harekete geçirir ve bunu yaparken kamu planlarının ve projelerinin uygulandığı politik-ekonomik ortamı dönüştürür (Sager, 2011: 149). Bu nedenle planlamanın neoliberalleşmesi, yapılı ve doğal çevrenin piyasa mekanizmaları tarafından iyileştirilmesi için temel planlama işlevlerinin yeniden yapılandırılmasını gerektirir (Baffoe, 2023: 2).

Kentsel politikaların oluşturulması artık seçilmiş yerel devlet kurumlarına ve bürokratlarına değil, her geçen gün daha fazla küreselleşen iş dünyası, emlak ve müteahhit çıkarlarına bağımlı hale gelmektedir. Kentsel politikalar, “piyasanın” sınırsız işleyişini kolaylaştırmanın bir aracı haline dönüşmüştür. Kentsel hizmetler giderek daha fazla özelleştirilmekte, belediyeler hizmetlerin sağlayıcısı olmaktan ziyade alıcısı (yönlendiricisi) konumuna evrilmektedir. Bu bağlamda belediyelerin amacı “müşterileri” memnun etmektir (Mayer, 2016: 64-65).

Kentsel neoliberalizm, modern kentleri üretim merkezlerinden uzaklaştırarak tüketim merkezlerine ve sermayenin kendini yeniden ürettiği

mekânlara dönüştürmüştür (Çakır, 2019: 17). Bu dönüşüm kapsamında 21. yüzyıl kentsel politikalarında, ekonomik büyümenin sürekliliği, yaşam koşullarının geliştirilmesi, kültür endüstrisi, turizm açısından öne çıkan kentler arasında yer alma, sürdürülebilir kent anlayışını benimseme ve yaşanabilir kent gibi hedefler sıkça ifade edilmektedir. Merkezi ve yerel yönetimler, bu amaçlara ulaşmak için bazı durumlarda büyük projeleri teşvik etmekte, bazen yasal düzenlemeleri revize ederek özel sektör yatırımlarını desteklemekte, bazen konut politikalarını ve toplu konut yönetimlerini değiştirmekte, bazen de yeni yerleşim alanları oluşturmak için yıkımlar yaparak veya ulaşım, çevre ve altyapı düzenlemeleriyle birlikte konut stokunu yenileyerek kentsel arazi/gayrimenkul fiyatlarının artışlarını teşvik etmektedir (Sönmez, 2014: 43). Özellikle büyük metropoller, yerel yönetimler aracılığıyla altyapı ve ticaretin desteklendiği yatırım merkezlerine dönüşmüşlerdir. Bu sayede kentsel yatırımlar, sermayenin kaynak akışını yönlendirmenin en kritik araçlarından biri haline gelmiştir (Özuğurlu, 2012: 154).

Kentsel neoliberalizm, kamu özel ortaklıkları ve dış kaynak kullanımında maliyet verimliliğine bağlılık yoluyla piyasa operatörlerini kentin planlanması ve yönetim sürecine dahil etmeye çalışmaktadır. Mali dengeleri, genellikle finans endüstrilerini içeren büyüme kutuplarını destekleyecek şekilde yeniden ayarlamaktadır. Neoliberal kentsel düzenlemenin mülk sahipliğine ve mülk sahibinin haklarına ayrıcalık tanınması ve daha gevşek düzenlemeler yoluyla kentsel yeniden yapılandırma projelerini desteklemektedir (Waley, 2013: 45).

Kentler, farklılıkları ve benzerlikleri içinde barındıran mekanlardır. Kentin bu özelliğinden dolayı kentsel alanda meydana gelen ayrışmanın, kentsel mekânın doğal bir sonucu olduğu savunulmaktadır. Bu teoriye göre kentte var olan doğal farklılıklar, toplumsal tabakalaşmaya ve kent mekânında ayrışmaya neden olmaktadır. Bugün bu ayrışma ve eşitsizlikler neoliberal politikalar ile daha da derinleşmiş, kentsel ayrışmanın yeni türleri ortaya çıkmıştır (Bayraktar, 2021: 1165).

Neoliberal politikalar öncülüğünde meydana gelen kentsel ayrışmanın yeni türlerine verilecek önemli bir örnek “kapalı sitelerdir”. Kapalı siteler, neoliberal politikaların yarattığı ve aynı zamanda neoliberalizmi besleyen oluşumlar olup, bugün kentsel ayrışma denildiğinde akla ilk gelen mekânlardan biri haline gelmiştir (Bayraktar, 2021: 1165). “Villa-gettolar” ya da “kapalı siteler olarak adlandırılan, kentin ortak yaşam kültüründen kopuk, yüksek gelirli yerleşimler bir yanda yükselirken, bu yerleşimlerin yarattığı dengesizliklere bağlı olarak “çöküntü alanları” olarak bilinen sefalet bölgeleri diğer yanda ortaya çıkmaktadır (Özuğurlu, 2012: 155).

Üst gelir grubu yüksek statü elde etmek veya sosyal konumlarını belirginleştirmek amacıyla konut seçimlerini gerçekleştirmektedir. Bu bireyler, kentte yaşayan diğer gruplardan ayrılmak ve kendilerini onlardan farklılaştırmak niyetiyle, kent merkezinde veya kent merkezinden uzaklaşıp kapalı sitelerde bulunan konutları tercih etmektedirler. Bu tercihin arkasındaki temel gerekçe, genellikle “güvenlik” olarak ifade edilmektedir (Bayraktar, 2021: 1166).

Kentsel ayrışmanın yeni türlerine verilecek ikinci bir örnek ise kent merkezlerinin soylulaştırılmasıdır². Kentlerin pazarlanması, yerel ve uluslararası sermayenin yatırımlarına uygun hale getirilmesi, kent merkezlerinin turistik cazibe merkezleri olarak yeniden tasarlanması gibi uygulamalarla, kent merkezleri daha çok orta ve üst gelir gruplarının yaşam ve tüketim alanlarına dönüştürülmektedir. Bu dönüşüm sürecinde, alt gelir grupları, düşük ücretlerle ve kötü çalışma koşulları altında sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışan işçiler, kayıt dışı ekonominin işgücünü oluşturan bireyler, göçmenler ve sığınmacılar kent merkezlerinden uzaklaştırılmaktadır (Sönmez, 2014: 43).

Kent merkezleri pahalı, gösterişli ve güvenli yapılarla daha da güzelleştirilirken, yoksul mahalleler daha fazla kesinti ve gözetim altında tutulmaktadır (Mayer, 2016: 65). Bu süreçler, kent mekânının giderek daha varlıklı sınıflar için yeniden üretildiği anlamına gelir ve alt sınıfların yerinden edilmesi ve mülksüzleştirilmesi sonuçlarına yol açar. Bu nedenle, küresel kentsel stratejiler ve neoliberal kent politikaları gibi terimlerin yanı sıra, bu süreçleri anlamak için soylulaştırma kavramını da kullanmak gereklidir. Bu süreçler, kentin dokusunu ve demografisini dönüştürerek, genellikle ekonomik açıdan güçlü olan kesimlerin lehine gelişirken, daha zayıf olan grupları dışlamaktadır (Sönmez, 2014: 43).

Kentsel neoliberal politikaların mekânsal değişim ve dönüşümde kullandığı en önemli araç kentsel dönüşüm uygulamalarıdır. Büyük ölçekli kentsel yenileme ve dönüşüm projeleri, kentlerde uluslararası sermayenin faaliyetlerine olanak sağlama, kent merkezlerinde veya çevresinde yüksek gelirli bireylere yönelik lüks yaşam alanlarının oluşturulması gibi mekânsal değişim süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Sipahi, 2012: 111-112). Çeşitli kentsel sorunlara çözüm bulması amacıyla hayata geçirilen kentsel dönüşüm projeleri, kentsel toprakların tamamen ticarileştirilmesine (metalaşmasına) yol açmakta ve mekânın dönüşümü, genellikle üst gelir gruplarının lehine

2 Soylulaştırma, bir kentin veya mahallenin özellikle alt gelir gruplarına ait nüfusu ve yapıları yerini daha yüksek gelirli veya elit grupların yerleşimine veya kullanımına bıraktığı bir kentsel dönüşüm sürecini ifade eder.

gelişmektedir. Kent merkezine yakın gecekondulu mahalleleri ve eski çöküntü alanları, yatırım getirisinin yüksek olduğu bölgelere dönüşmektedir. Bu nedenle, kentsel dönüşüm uygulamalarının, bu sonuçlarıyla birlikte, kentin tüm sosyal sınıflarını içine almayı hedeflediği iddiasını sorgulayan eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir (Bayraktar, 2021: 1167).

Neoliberal politikaların kentler üzerindeki etkilerinden biri, artan eşitsizliklerin bir sonucu olarak, suç oranlarında artış ve toplumda suç korkusu oluşturmasıdır. Bu süreçte güvenlik algısı da değişmiş ve özellikle “yaşam alanlarında güvenlik” önemli bir konu haline gelmiştir. Neoliberal aktörler, bu durumu fırsat bilerek güvenlik algısını değiştirmiş ve yeni kâr alanları yaratmışlardır. Bu değişen güvenlik algısı, güvenlikle ilgili ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesine yol açmış ve özel ve kamusal alanlarda güvenlik kaygısını artırmıştır. Mobese kamera sistemlerinin sokakları denetlemesinden alışveriş merkezleri ve plazalara kadar tüm kamusal alanlara, güvenlik odaklı yeni yaşam alanlarına kadar, güvenlik endüstrisi neoliberal kentte daha belirgin hale gelmiştir (Sipahi, 2012: 114).

İlk olarak Lefebvre tarafından öne sürülen “kapitalizmin varlığı sürdürebilmesinin kent mekânına bağlı olduğu” tezi, kent mekânının bir meta haline gelerek değişim değeri açısından önem kazanmasını ve bunun kentin kapitalizmin sürekliliğini sağlamak için temel bir rol oynadığını vurgulamaktadır (Bahçeci Başarmak, 2017: 37). Yine bu teze paralel olarak son yıllarda “yerelin yeniden canlanması” düşüncesi ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu düşünce kapsamında, yerel ekonomik kalkınmayı sağlanması amacıyla yeni girişimci yaklaşımların ortaya atılması, işgücü piyasası esnekliğini, bölgesel rekabet gücünü ve mekâna özgü yerel varlıkların artırılması gibi çeşitli kurumsal yeniden yapılandırma programları oluşturulmaktadır. “Yerelin yeniden canlanmasına” yönelik stratejilerin çoğu aslında küreselleşme, sermayenin finansallaşması, ulusal devletin aşınması ve mekânlar arası rekabetin yoğunlaşması gibi kontrol edilemez yerel-üstü dönüşümlere ilişkin argümanlara dayanmaktadır. Bu koşullar altında, küresel, uluslararası veya ulusal ölçekte sürdürülebilir bir düzenleyici çözümün yokluğunda, yerellikler giderek artan bir şekilde kapitalist düzenlemenin hegemonyasına³ girmektedir (Brenner and Theodore, 2002: 341).

Kapitalist politikalar, tarih boyunca kendisini dönüştürerek günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. 1970’lerin sonlarına gelindiğinde, kapitalist sistem ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kalmıştır. Bu kriz, kapitalist sistemin mevcut yapılarının sorgulanmasına ve değişim arayışlarına yol

3 “Hegemonya,” genellikle siyaset ve sosyoloji alanlarında kullanılan bir terimdir ve bir grup veya devletin, diğerlerinin üstünde kontrol ve etki sağlama gücünü ifade eder.

açmıştır. Kriz sonrasında kapitalizm, kentleri keşfetmiş ve neoliberal politikalar etiketi altında kenti sermayenin ve tüketimin aracı haline getirmiştir. Kentler, ekonomik büyümenin, ticaretin ve sermayenin odak noktası haline gelmiştir. Neoliberal politikalar altında, kentler artık sadece yerleşim alanları değil, aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin merkezi durumundadır. Günümüzde tüm kentlerde az ya da çok neoliberal politikaların etkisini görmek mümkündür.

3. Akıllı Kentlerin Tanımı ve Özellikleri

Günümüzde dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamaktadır ve bu oran sürekli olarak artmaktadır. Kentlerin büyümesiyle birlikte, trafik sıkışıklığı, atık yönetimi, çevresel kirlilik, konut sıkıntısı, altyapı eksiklikleri ve salgın hastalıklar gibi yeni sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunları çözmek, mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlara uyum sağlamak, yaşam kalitesini artırmak ve kaynakları sürdürülebilir bir şekilde kullanmak için çeşitli kent yaklaşımları geliştirilmektedir. Bu yaklaşımlardan biri de bilgi ve iletişim teknolojilerinin kentsel yapılara entegrasyonunu öngören “akıllı kent” girişimidir.

21. yüzyıl kentleşme, küresel ekonomi, sosyal kalkınma, yönetim ve bilgi iletişim teknolojileri ile karakterize edilmektedir (Yıldırım, 2021: 86). Bu dönemde, kentlerin sürdürülebilirlik, yenilik ve yaşam kalitesi açısından önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Bu nedenle, kentlerin bu değişen dinamiklere uyum sağlamak için stratejik planlama ve yenilikçi çözümler geliştirmesi gerekmekte ve bu çözümler akıllı kent yaklaşımlarını işaret etmektedir.

Akıllı kent kavramı 20. yüzyılın sonlarından bu yana başta teknoloji şirketleri ve daha sonra kamu idareleri ve akademi dünyası olmak üzere çeşitli aktörler ve kurumlar tarafından desteklenmektedir. Akıllı kent kavramı hem teorik hem de pratik bir kavram olduğundan ne bir tanım ne de evrensel bir yaklaşım olarak uygulanmasını sağlayacak bir çerçeve üzerinde henüz fikir birliği oluşmamıştır (Smith, et al., 2023: 19).

Akıllı kent, makro bir bakış açısıyla, “ekonomi, ekoloji ve toplum”un çok yönlü gelişimini vurgulayan dijital, ekolojik, sürdürülebilir ya da bilgiye dayalı kent gibi yenilikçi kent kavramlarının entegrasyonudur. Akıllı kent sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmek, ekolojik çevreyi iyileştirmek, maddi ve manevi yaşam kalitesini artırmak için kent sakinlerine dijital ve akıllı hizmetler sunmaktadır. Gerçek zamanlı durum ve sorunlara göre, akıllı kent, gelecekteki kentsel gelişimin yeni yönü olarak gösterilmektedir (Mao et al., 2015: 261-262).

Akıllı kentler yaşam kalitesini, kentsel hizmetlerin verimliliğini ve rekabet gücünü artırmak için bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanan ve aynı

zamanda mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel açılardan saygıyla karşılamasını sağlayan yenilikçi bir kenti ifade etmektedir (Capgemini Research Institute, 2020: 4).

Kitchin (2017) akıllı kentin ne olduğuna dair birbirini tamamlayan üç strateji olduğunu savunmaktadır: ilki kentsel altyapı ve hizmetlerin dijital olarak hesaplanmasının yeni yönetim biçimleri (yönetişim) oluşturması; ikincisi bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) stratejik kullanımının daha akıllı sakinler, çalışanlar, politikalar ve programlar üretmesi ve bunların da kentsel dayanıklılık ve sürdürülebilirliğe olanak sağlaması; son olarak da sosyal inovasyonu ve sosyal adaleti, sivil katılımı, canlılığı ve aktivizmi teşvik eden bir katılım modeli ortaya çıkarmasıdır.

Akıllı kentler, genellikle teknolojiyle entegre edilen bir kavram olarak görülse de aslında çok daha geniş bir perspektifle ele alınabilecek bir konsepttir. Akıllı kentler, yalnızca teknolojiyi değil, aynı zamanda çevre, enerji, sağlık, güvenlik gibi bir dizi farklı alandaki sorunları da teknolojik altyapıyla çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Günümüzde, kırsaldan kente göçün ve kent nüfusunun sürekli olarak arttığı bir süreçte, kentlerin ihtiyaçlarını karşılamak için “akıllı kent” kavramı büyük bir önem taşımaktadır (Aldemir, 2018: 1).

Dünyada birçok yerel yönetim ya da kent yönetimi, toplumsal sorunları ele almak, yaşam kalitesini artırmak, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak ve genel olarak şehirlerini daha akıllı hale getirmek için akıllı şehir girişimleri başlatmıştır. Çok boyutlu bir kavram olarak akıllı kent farklı bileşenleri bünyesinde barındırmaktadır. Rudolf Giffinger (2007) akıllı kentin; “akıllı ekonomi”, “akıllı hareketlilik”, “akıllı çevre”, “akıllı toplum/insan”, “akıllı yaşam”, “akıllı yönetim” olmak üzere altı bileşeni olduğunu belirtmektedir. Bu altı bileşen, kentlerin daha sürdürülebilir, yaşanabilir, verimli hale gelmesine yönelik kentin bütün yapılarını ve unsurlarını kapsayan bir çerçeveyi sunmaktadır.

4.Akıllı Kent: Neoliberal Kent Girişimi

21. yüzyılda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan büyük ilerlemelerle birlikte, her şey “akıllı” sıfatıyla tanımlanır hale gelmiştir. Akıllı telefonlar, akıllı evler, akıllı arabalar ve akıllı vatandaşlar gibi sayısız örnekler mevcuttur. Bu dönüşümün en çarpıcı örneklerinden biri ise kentlerin “akıllı kentler” olma yolundaki hızlı ilerleyişleridir. Kentler, gelişen teknoloji ve dijital dönüşümle birlikte daha sürdürülebilir, verimli ve yaşanabilir hale gelmek için çeşitli akıllı çözümleri benimsemektedirler.

Akıllı kent yaklaşımının hızla yaygınlaşması, çeşitli endişeleri ve eleştirileri de beraberinde getirmiştir. Bu eleştirilerin en önemlisi, akıllı kent yaklaşımlarının kentsel neoliberalizmin yeni bir yüzü olarak görülmesidir. Akıllı kentlerin gelişimi genellikle neoliberal politikalarla etkilenmektedir. Neoliberalizm, serbest piyasa ekonomisinin vurgulanması, devlet müdahalesinin azaltılması ve özelleştirmenin teşvik edilmesi gibi ekonomik ve siyasi politika içeren bir doktrindir. Bu tür politikalar, akıllı kentlerin gelişimini etkileyen faktörler arasında ön plana çıkmaktadır. Özellikle özelleştirme ve kamu-özel iş birliği modelleri, akıllı kent projelerinin finansmanı ve yönetimi için kullanılabilirlerdir.

Akıllı kent yaklaşımlarına yönelik eleştirel perspektifler, akıllı kentlerin gelişimi ve uygulanmasının altında yatan bazı temel sorunları vurgulamaktadır. Akıllı kentlerin neoliberalizmin yeni bir tezahürü olarak eleştirilmesinin bazı ana nedenleri vardır. Bu nedenleri; “ticarileşme ve kar odaklı yaklaşım”, “özelleştirme ve kamu-özel ortaklıklarına dayalı yeni yerel yönetim modellerinin yaygınlaşması”, “toplumsal eşitsizlik”, “belediyelerin küresel rekabete maruz kalması”, “gizlilik ve veri güvenliği endişeleri”, “demokratik katılım eksikliği”, “teknolojiye aşırı bağımlılık” olarak saymak mümkündür.

Akıllı kent yaklaşımına neoliberal perspektiften bakıldığında, “ticarileşme ve kar odaklı bir yaklaşım” olarak kolaylıkla nitelendirilebilecek özelliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Akıllı kent projeleri sık sık özel sektörün çıkarlarına hizmet etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle büyük teknoloji şirketleri, akıllı kent projelerinin geliştirilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Bu durum, kentlerin kamusal hizmetlerini özelleştirme ve veri toplama faaliyetlerini ticarileştirme eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Eleştirel görüşler, akıllı kentin tanımlanması ve oluşturulmasında özel şirketlerin artan rolüne ilişkin endişeleri dile getirmiş, bu nedenle akıllı kenti dönüşümlü olarak “kurumsal akıllı kent” (Hollands, 2015: 2), “özel kent” (Adams, 2010: 6) ve “girişimci kent” (Harvey, 1989) olarak etiketlemiştir. Akıllı kent, “çok paydaşlı bir ortaklığa dayalı olarak kentsel zorlukları ele almayı amaçlayan entegre ve çok boyutlu bir sistem” olarak kavramsallaştırılabilir (Fernandez-Anez, Fernández-Güell and Giffinger, 2018: 6). Dolayısıyla akıllı bir kentin gelişimi çok büyük mali kaynaklar gerektirir ve bu da herhangi bir paydaşın gerekli tüm kaynakları tek başına sağlamasını zorlaştırmaktadır (Quan and Solheim, 2023: 2). Örneğin geçmiş araştırmalar, dünyadaki kentlerin yalnızca %16’sının akıllı kent projelerini kendi kendine finanse edebildiğini ortaya çıkarmıştır (Fishman and Flynn, 2018: 5).

Akıllı kentler, genellikle e-devlet portalları, e-belediyeçilik, bisiklet paylaşım platformları, nesnelerin interneti (IoT), sensörler, artırılmış gerçeklik ve açık veri girişimleri gibi çeşitli bilgi teknolojisi (BT) temelli sistemlerin entegrasyonu ile oluşturulmaktadır. Bu sistemler, kentlerin daha verimli, sürdürülebilir ve yaşanabilir hale gelmesini hedeflemektedir. Ancak bu tür sistemlerin kurulması ve başarılı bir şekilde işletilmesi genellikle özel sektör yatırımlarını gerektirmekte ve bu yatırımlar kamu-özel sektör paydaşlığı ile yapılmaktadır.

Özel şirketler, akıllı kent uygulamalarını faaliyete geçirebilmeleri için kamu fonlarına veya talebine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu kapsamda özel şirketler açısından belediye başkanları ve kent yönetimleri potansiyel bir müşteri olarak görülmekte ve kentsel sorunlara çözüm üreten akıllı kent teknolojilerine yatırım yapmaya istekli davranmaktadırlar. Akıllı kent ekosisteminde özel şirketlerin (piyasanın) hâkim olmasının iki temel nedeni bulunmaktadır. İlk olarak, sınırlı bütçelerle mücadele eden kent yönetimleri, rekabetçi fonlara başvurma eğilimindedir. Bu fonlar, teknoloji ve hizmetlerin uygulanmasını destekleyerek, kentlerin daha akıllı ve sürdürülebilir hale gelmesine katkı sağlamaktadırlar. İkinci olarak, kısıtlı bütçe ve kaynak durumu ya da uzman personel eksikliği kent yönetimlerini, akıllı kent yatırımları konusunda dış kaynak kullanımına yönlendirmektedir (Lazonick and Mazzucato, 2013: 1095).

Akıllı kent girişimleri ve teknolojileri her ne kadar kentsel/yerel ölçekte uygulanıyor olsa da akıllı kent sistemleri ya da tasarımları daha geniş ölçekte faaliyet gösteren kurumlar (bölgesel otoriteler, ulusal devletler, ulus-üstü kurumlar) tarafından güçlü bir şekilde şekillendirilmektedir. Kent yönetimlerinin çalışmaları piyasalaştırıldıkça, kuralsızlaştırıldıkça ve özelleştirildikçe, vatandaşlığın siyasi ve sosyal yönleri de aynı şekilde dönüşüme uğramaktadır: haklar yerine seçenekler vardır ve vatandaşlar giderek daha fazla tüketici olarak çerçevenlenmektedir. Şirketlerin ve kent yönetimlerinin sivil paternalizm (vatandaşlar için neyin en iyi olduğuna karar verme) ve stewardship (vatandaşlar adına hizmet sunma) biçimlerini yerine getirmesiyle vatandaşlar büyük ölçüde pasif bir rol üstlenmektedir (Cardullo and Kitchin, 2018: 814-817). Neoliberal ilkeler doğrultusunda, kent yönetimlerinin akıllı kent yaklaşımlarına yönelik rolleri “daha az devlet fakat daha fazla yönetim (piyasa)” stratejisini içermektedir.

Akıllı kent yaklaşımına neoliberal perspektiften bakanların diğer bir argümanı, bu yaklaşımın toplumsal eşitsizliklere katkıda bulunabileceğidir. Eleştiren gruplar, akıllı kent projelerinin sıklıkla toplumsal eşitsizliği artırabileceğini iddia etmektedirler. Bu projeler, genellikle zengin mahallelerde

ve bölgelerde daha yoğun bir şekilde uygulanırken, yoksul bölgelere veya dezavantajlı gruplara daha az yatırım yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu durum da kentsel ayrımcılığın artmasına katkı sağlamaktadır. Akıllı kent projelerinin maliyeti ve karmaşıklığı, akıllı kent yatırımlarının yalnızca ekonomik olarak daha güçlü bölgelere odaklanması sonucunu ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda zengin bölgelere daha fazla kaynak ve altyapı yatırımı yapılırken yoksul bölgelere yatırım sınırlandırmaktadır.

Akıllı kent yaklaşımı, teknolojiye erişim ve teknoloji kullanma yeteneği konusunda da toplumsal eşitsizlikleri artırmaktadır. Çünkü akıllı kent yaklaşımları BİT temelinde yükselen bir yaklaşımdır. Kentsel toplum eğitim, sosyal ve ekonomik açılardan farklı kesimlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla teknolojiye erişim ve kullanılabilirlik toplumun tüm kesimlerinde aynı düzeyde olmamaktadır. Özellikle dezavantajlı grupların (engelli ve yaşlı) teknolojiye erişimleri oldukça kısıtlıdır. Bu durum, dijital bölünmeye yol açmakta ve daha az teknolojiye erişimi olan toplulukların yararlanma fırsatlarını sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla akıllı kent yaklaşımları toplumsal eşitsizlikleri derinleştirme potansiyeline sahip olmaktadır.

Akıllı kent konusundaki neoliberal eleştirilerden bir tanesi de teknoloji bağımlılığıdır. Akıllı kent hareketlerinin en belirgin şekilde desteklediği teknoloji (tekno) merkezli yönetim yaklaşımı, karmaşık kentsel sorunlara çözüm bulmayı vaat etmektedir. Bu yaklaşım, kentsel sorunları teknolojik sorunlarla eşitlemenin yanı sıra, yüksek teknoloji endüstriyel ekonomilere açık kontrol verme eğilimindedir. Böylece özelleştirme ve kazanılmış faize dayalı yatırımlar artmakta, bu da toplumsal eşitsizlik ve etik olmayan uygulamalara yol açmaktadır (Greenfield, 2013). Dünyada kent yönetimleri tarafından tercih edilen akıllı kent girişimleri, bu yaklaşımların gerektirdiği sistem ve ekipmanları üreten büyük, küresel şirketler tarafından desteklenen yukarıdan aşağıya, tekno-merkezli/kurumsal ve pahalı yaklaşımlar olma eğilimindedir (Smith et al., 2023: 17).

Teknoloji (tekno) merkezli yönetim her zaman teknolojinin ulaşabileceği “verimliliği” benimsemeye yol açarken, teknolojilerin ulaşamayacağı gerçek insanları ve sorunlarını dışlamaktadır. Bu senaryo, kentsel çevrenin anlaşılması ve şekillendirilmesinde kritik bir parametre olarak insan koşullarının nasıl anlaşıldığını da sorgulanır hale getirmektedir. Refahın bütüncül bir perspektiften anlaşılması ve kapsayıcı ve eşitlikçi insan merkezli stratejilerin gerçekten benimsenmesi, kentin neoliberal işleyiş tarzı içinde kaybolmaktadır (Biloria, 2021: 4).

Neoliberal politikaların temel stratejileri olan düzenlemelerin azaltılması, otoriter devlet müdahalesi ve kamu-özel ortaklığı, yeni kent projelerini

teşvik etmek için bir arada kullanılabilir. Devlet, kararlı bir yaklaşımla yeni kent projelerini başlatabilir, uygulayabilir, gelişimlerini kolaylaştırmak için geniş arazileri kamulaştırabilir ve temizleyebilir. Aynı zamanda mevcut düzenlemeleri gevşetebilir ve/veya yeni ve daha az düzenlemeye dayalı planlama uygulamalarını teşvik edebilir. Yeni kent projelerinde kamu-özel iş birliklerinin yaygın olması, özel sektörü yeni kentlerin inşasında önemli bir paydaş haline getirmektedir. Otoriter devlet müdahalesi ve kamu-özel işbirlikleri, tek başlarına tam anlamıyla neoliberal olmayabilirler, ancak serbest piyasa odaklı kalkınmayı teşvik eden neoliberal politika araçları arasında yer almaktadır (Su, 2023: 72).

Yukarıda ki paragrafta anlatılan neoliberal politikalar sıfırdan oluşturulan mega akıllı kent projeleri ile hayat bulmaktadır. Birçok devlet bu yeni akıllı kent projelerini devrimci bir ütopya olarak tanıtmalarına rağmen, bu ütopyanın tam tersine bu projeler neoliberal ideolojinin bir ifadesidir. Dünyada sıfırdan oluşturulan akıllı kentlere örnek teşkil edebilecek çok sayıda proje mevcuttur. Sıfırdan yaratılan kentlerin öne çıkan uygulamaları arasında; Songdo (Güney Kore), Sidewalk Labs (Kanada), Masdar (Birleşik Arap Emirlikleri), PlanIT Valley (Portekiz), Xzero (Kuveyt), Tianjin (Çin ve Singapur) ve NEOM (Suudi Arabistan) gibi kentlere yer verilebilir (Kemeç, 2023: 322). Bu mega projeler serbest piyasaların etkinliğine inanan ve kuralsız piyasa odaklı büyümeyi artırmaya çalışan neoliberal politikaların yansımalarıdır. Projelerde hükümetler daha az devlet payına ve kuralsızlaştırmaya ayrıcalık tanır ve yer teşvikine, sermaye sübvansiyonlarına ve arz yönlü müdahaleye odaklanırlar (Peck and Tickell, 2002:394-395).

Akıllı kentler işyerlerini, cihazları, uygulamaları ve hizmetleri birbirine bağlamak için nesnelere interneti (IoT) ve makineden makineye (M2M) teknolojilerini kullanmaktadır. Bunu yaparken, daha sonra analiz edilen ve kentsel yapıları iyileştirmek, kenti herkes için daha iyi bir yer haline getirmek hedefiyle eşi benzeri görülmemiş düzeyde veriler üretmektedir. Ancak tüm bu verilerin “gizliliği ve güvenliği” yeteri kadar sağlanamamaktadır. Bu durumda bireylerin ya da kurumların veri güvenliği ve gizliliği risk altına girmektedir. Ayrıca neoliberal politikalar neticesinde verilerin kötüye kullanılması, ticarileştirilmesi veya dışarıya sızdırılması riski her zaman bulunmaktadır.

Veri temelli kentsel politikaların oluşturulmasını sağlayan temel materyalin vatandaşlara ait veriler olduğu ve bu kararların vatandaşların günlük yaşamlarını etkilediği göz önüne alındığında, bu bilgilerin korunması sadece bireysel düzeyde değil toplumsal düzeyde de önem kazanmaktadır. Her şeyden önce, vatandaşlarla ilgili bilgilerin kent düzeyinde her yerde

toplanması, kişisel bilgilerin ifşa edilmesi, tahsis edilmesi veya damgalanması gibi bireysel mahremiyete yönelik ciddi tehditler doğurmaktadır (Machin, Batista, Martínez-Ballesté and Solanas 2021: 3). Bu durum herkesin hareketlerinin izlendiği “gözetim toplumu” oluşturulmasında bir araç olarak kullanılabilir.

Akıllı kent ve neoliberal ilişkide “akıllılık” sıfatı önemli bir strateji olarak ön plana çıkmaktadır. Akıllı kent yaklaşımları, kentsel olan her şeyi dijital yollarla “akıllı” hale getirmekle ilgilenmekte, akıllılığın ne anlama geldiğini sürekli olarak yeniden tanımlamakta ve iş dünyası, yüksek teknoloji ve yönetim alanındaki trendleri takip etmektedir. Girişimciler, karar alıcılar, geliştiriciler, kent sakinleri ve araştırmacılar gibi pek çok paydaşı olan bu alanda her yıl milyarlarca dolar harcanmaktadır (Nathansohn and Lahat, 2022: 2). Kentlerin “akıllılığını” ölçen kent sıralamalarının yaygınlaşmasının, neoliberalizmin yarışmacı yapısı gereği, kentler arasında rekabet yaratmasının bir örneği durumundadır (Kornberger and Carter 2010).

5.Sonuç

Bu çalışma, akıllı kent yaklaşımının kentlerde uygulanış biçimi ile neoliberal politikalar arasındaki derin bağa ve bu ilişkinin kent yaşamında nasıl somutlaştığına dikkat çekmeye çalışmıştır. Akıllı kent yaklaşımı, geleneksel kent yönetim anlayışlarını ve politika oluşturma süreçlerini kökten değiştiren, teknolojiye ve veriye dayalı bir yönetim modelini temsil ederken, neoliberal politikalar, serbest piyasa ekonomisinin öne çıktığı, kamu hizmetlerinin özelleştirildiği ve düzenlemelerin gevşetildiği bir politika setini ifade etmektedir.

Tarih boyunca değişen ve gelişen kentler bugün neoliberal politikalar eliyle “dönüştürülmektedir”. Bu dönüşümün 21. yüzyıldaki etiketi ise “akıllı kent” yaklaşımıdır. Akıllı kentler, teknolojik altyapılar ve büyük veri analitiği gibi yenilikçi araçlarla donatılmış, yaşanabilirliklerini artırmak ve kaynakları daha etkin kullanmak amacıyla tasarlanmıştır. Ancak bu yaklaşımın altında yatan anahtar unsur, özellikle özelleştirme, deregülasyon ve serbest piyasa ilkesi gibi neoliberal politikalar.

Akıllı kentlerin gelişimi, ticarileşme ve kar odaklı yaklaşımların öne çıktığı bir süreç olarak neoliberal etkiler taşımaktadır. Özellikle büyük teknoloji şirketleri, akıllı kent projelerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır, bu da kentlerin kamu hizmetlerini özelleştirme ve veri ticareti faaliyetlerini artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Akıllı kentlerin teknolojik altyapıları, veri toplama ve analizleri sayesinde sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlar. Ancak bu teknolojilerin büyük bir kısmı özel

sektör tarafından sunulmakta ve kent sakinlerinin verileri genellikle ticari amaçlarla kullanılmaktadır.

Ayrıca, akıllı kentlerin toplumsal eşitsizlikleri artırabileceği endişesi de dile getirilmektedir. Projelerin sıklıkla zengin bölgelerde yoğunlaşması, yoksul bölgelere yatırımın kısıtlanması ve teknolojiye erişimdeki eşitsizlikler, bu endişelerin temelini oluşturmaktadır. Akıllı kent toplumun tamamını kapsayan eşitlikçi bir yaklaşım sergilememektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, akıllı kent yaklaşımının neoliberal politikalarla nasıl etkileşimde olduğunu ve bu etkileşimin kentsel dönüşüm süreçlerine nasıl yansıdığını ele almıştır. Akıllı kentlerin hem potansiyel faydalarını hem de beraberinde getirdiği riskleri değerlendirmek için dikkatli bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Bu analiz, kentsel politika yapıcıları ve araştırmacılar için önemli bir çerçeve sunmaktadır, çünkü akıllı kentlerin geleceği, neoliberal politika ve teknoloji etkileşiminin nasıl yönlendirileceğine dair önemli soruları gündeme getirmektedir.

Kaynakça

- Adams, R. (2010). Longing for a Greener Present: Neoliberalism and the Eco-City, *Radical Philosophy*, 163, 1-6.
- Aksu, B. ve Tutar, C. (2021). Neoliberal Toplumsal Dinamikler Ekseninde Kent- sel Mekânların Kurgusu: Karaköy Örneği. *Etkileşim*, 8, 108–131.
- Aldemir, A. R. (2018). Geleneksel Şehir Sistemlerinin Akıllı Şehir Sistemlerine Geçiş Süreçlerinin Yönetilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Baffoe, G. (2023). Neoliberal Urban Development and the Polarization of Urban Governance. *Cities*, 143, 1–5.
- Bahçeci Başarmak, H. I. (2017). Neoliberalizmin Kentsel Mekândaki Tezahürü Olarak Kentsel Dönüşüm, *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 5(1), 36–47.
- Bayraktar, E. (2021). Liberalizm Bağlamında Kentsel Ayrışma, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1159–1171.
- Biloria, N. (2021). From Smart to Empathic Cities. *Frontiers of Architectural Research*, 10(1), 3–16.
- Brenner, N. [Neil] and Theodore, N. (2002a). Preface: From the “New Localism” to the Spaces of Neoliberalism, *Antipode*, 34(3), 341–347.
- Brenner, N., and Theodore, N. (2002b). Cities and the Geographies of “Actually Existing Neoliberalism”, *Antipode*, 34(3), 349-379.
- Cardullo, P. and Kitchin, R. (2018). *Smart Urbanism and Smart Citizenship: The Neoliberal Logic of ‘Citizen-Focused’ Smart cities in Europe*.
- Collier S. J. (2012) Neoliberalism as Big Leviathan, or ...? A Response to Wacquant and Hilgers, *Social Anthropology/Anthropologie Sociale*, 20(2), 186–195.
- Çakır, M. (2019). Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi Bağlamında Kent, *Etkileşim*, 2(3), 12–27.
- Dassé, M. (2019). The Neoliberalization of Public Spaces and the Infringement of Civil Liberties. *Angles*, (8), 1–20.
- Fishman, T. D., and Flynn, M. (2018). *Using Public-Private Partnerships to Advance Smart Cities*, Deloitte Center for Government Insights: London, UK.
- Greenfield, A. (2013). *Against the Smart City*, New York: Do Publications.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Human Geography*, 71(1), 3-17.
- Harvey, D. (2005). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford UP.

- Hollands, R. (2015). Critical Interventions into the Corporate Smart City, *CAMRES*, 8, 61-77.
- Kemeç, A. (2023). Sıfırdan Akıllı Bir Kent Yaratmak Ütopya mı? Distopya mı? *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 321–340.
- Kitchin, R. (2019). The Timescape of Smart Cities. *Annals of the American Association of Geographers*, 109(3), 775-790.
- Kornberger, M., and Carter, C. (2010). Manufacturing Competition: How Accounting Practices Shape Strategy Making in Cities, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23 (3), 325-349.
- Lazonick, W. and Mazzucato, M. (2013) The Risk-Reward Nexus in the Innovation–Inequality Relationship: Who Takes the Risks? Who Gets the Rewards?, *Industrial and Corporate Change*, 22(4), 1093–1128.
- Machin J, Batista E, Martínez-Ballesté A, and Solanas A. (2021). Privacy and Security in Cognitive Cities: A Systematic Review, *Applied Sciences*, 11(10), 1-33.
- Mayer, M. (2016). Neoliberal Urbanism and Uprisings Across Europe, M. Mayer, C. Thörn, and H. Thörn (Eds.). In *Palgrave Studies in European Political Sociology. Urban Uprisings: Challenging Neoliberal Urbanism in Europe* (pp. 57–92). London: Palgrave Macmillan.
- Nathansohn, R. and Lahat, L. (2022). From Urban Vitality to Urban Vitalisation: Trust, Distrust, and Citizenship Regimes in a Smart City Initiative. *Cities*, 131, 1–10.
- Özügurlu, A. (2012). Afetler ve Kentleşmenin Neoliberal Dönüşümü. *Mülkiye Dergisi*, 36(1), 149–158.
- Peck, J. and Tickell, A. (2002), Neoliberalizing Space, *Antipode*, 34, 380-404.
- Quan, X. and Solheim, M. C. (2023). Public-private Partnerships in Smart Cities: A Critical Survey and Research Agenda. *City, Culture and Society*, 32, 1–8.
- Rossi, U. and Vanolo, A. (2015). Urban neoliberalism. In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (pp. 846–853). Elsevier.
- Sager, T. (2011). Neo-liberal Urban Planning Policies: A Literature Survey 1990–2010. *Progress in Planning*, 76(4), 147–199.
- Sipahi, E. B. (2012). “Yeni” Liberalizmin “Yeni” Yaşam Alanları Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği, *İdealkent*, 3(7), 110–135.
- Smith, H., Medero, G. M., Narváez S. C. and Mera, W. C. (2023). Exploring the Relevance of ‘Smart City’ Approaches to Low-Income Communities in Medellín, Colombia. *GeoJournal*, 88(1), 17–38.
- Sönmez, B. (2014). Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek, *Planlama Dergisi*, 24(1), 42–53.

- Su, X. (2023). Building New Cities in the Global South: Neoliberal Planning and Its Adverse Consequences, *Urban Governance*, 3(1), 67–75.
- Theodore, N., Peck, J. and Brenner, N. [Neil.] (2012). Neoliberal Kentilik: Kentler ve Piyasaların Egemenlięi. *İdealkent*, 3(4), 21–37.
- V. Fernandez-Anez, J.M. Fernández-Güell, and R. Giffinger (2018). Smart City Implementation and Discourses: An Integrated Conceptual Model, *The Case of Vienna Cities*, 78, 4-16,
- Waley, P. (2013). Pencilling Tokyo into the Map of Neoliberal Urbanism, *Cities*, (32), 43–50.
- Yıldırım, Ö. C. (2021). Kentsel paradigma olarak akıllı kentlerin incelenmesi: Songdo Woven örneği. *ARTIBİLİM (Adana Alparslan Türkes Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi)*, 4(1), 85–103.